

Opis źródła:

Relacya o Polsce z roku 1575, przez posła Weneckiego, Hieronima Lippomano - jest relacją i opisem sytuacji panującej w Polsce końca XVI wieku, spisana przez weneckiego posła. Zawiera w nich opisy ziem Rzeczypospolitej, ich charakterystykę, jak również ludność je zamieszkującą. Lippomano wspomina również o władzy, jak również i o szlachcie. Niżej prezentowany tekst źródłowy jest fragmentem owej relacji, w której poseł wenecki charakteryzuje Polaków, szlachtę, jak również wspomina o języku, jakiego Polacy na co dzień używają.

Miejsce i data wydania:

Oryginał napisany w 1575 roku; kolejne wydanie w ramach XIX-wiecznej edycji pt. "Relacye nuncyuszów apostolskich i innych osób o Polsce od roku 1548 do 1690", T. 1, Berlin-Poznań 1864 rok w tłumaczeniu Erazma Rykaczewskiego.

Miejsce przechowywania oryginału źródła

Oryginał w formie rękopisu znajduje się w Muzeum Correr w Wenecji. XIX-wieczna edycja drukiem znajduje się w Kórnickiej Bibliotece Polskiej Akademii Nauk.

Tekst źródła (fragment):

Polacy [...] są po większej części wzrostu więcej niż miernego. Będąc silnej budowy ciała łatwo się hartują do trudu i znoszenia wszelkich niewygód tak, iż wielu z nich sypia na deskach lub gołej ziemi, podesławszy pod siebie własne odzienie, a siodło pod głowę. Szlachta lubi się pysznie i bogato stroić, latem w suknie bławatne różnego koloru, przetykane złotem lub srebrem, zimą w suknie podszyte bogatym futrem. Niektórzy także noszą się z włoską, inni z węgierską i na wzór Węgrów lub Tatarów podgalaają sobie głowy. Najwięcej zaś starają się o to, aby mieć piękną broń i dzielne konie i nieraz zdarza się widzieć panów przy pałaszach wysadzanych perłami i drogiemi kamieniami, na dzielnych koniach, przybranych w bogate rzędy i siodła ze srebrnymi lub złotymi strzemionami. Czasem słudzy równie suto ubrani noszą za nimi ogromne pałasze. Każdy zaś bogaty szlachcic polski trzyma liczną zgraję sług, nie żałując na ich utrzymanie żadnego wydatku, a niejeden aby się świetnie pokazać wydaje więcej niżeli pozwala stan jego majątku. Słowem Polacy lubią przepych i prześcigają się w zbytkach, aby wzbudzić podziw i zyskać poklask. Nikt im tego nie ma za złe, ale zarzucić im można, że równie jak inne północne narody przebierają miarę w napoju, chociaż to mają na swoje usprawiedliwienie, że ostry klimat zmusza ich do zagrzewania się mocnymi trunkami, do

których tak są z dawna przywykli, że cudzoziemców wstrzymujących się od kieliszka mają za niegrzecznych i nieobyczajnych. Ale nie tylko w picciu zbytek wziął tu górę nad umiarkowaniem i potrzebą przyrodzoną. W jedzeniu także są niewstrzemięźliwi, skąd pochodzi, że przesiadują u stołu siedem lub osiem godzin [...]. Aczkolwiek są niewstrzemięźliwi w jedzeniu i picciu, co zazwyczaj skraca życie, tak są silnie zbudowani, że żyją długie lata. W naukach nie są bardzo doskonali, nie żeby nie mieli dostatecznych zdolności umysłowych, lecz że nie dbają o nauki i nie lubią się im oddawać. Uczą się jednak prawie wszyscy języka łacińskiego, wielu włoskiego, niektórzy niemieckiego. Ale język łaciński jest między nimi w tak powszechnym uznaniu, że mało jest takich nie tylko między szlachtą lecz nawet pomiędzy mieszczanami i rzemieślnikami, którzy by go nie rozumieli i płynnie nim nie mówili. Są nawet tacy, którzy gładko piszą po łacinie.

Słowniczek pojęć:

Hieronim Lippomano - szlachcic wenecki, poseł w Torino, Neapolu, Polsce i Konstantynopolu. Oskarżony o wyjawienie tajemnic państwowych, wtrącony do więzienia w Konstantynopolu, po czym przewieziony do więzienia w Wenecji. Tam zmarł w 1591 roku.

nuncjusz apostolski - legat papieski, pełniący również ciągłą misję dyplomatyczną.

suknia bławatna - inaczej suknia jedwabna

Tatarzy - lud turecki z Europy wschodniej oraz północnej Azji. Więcej:

<https://pl.wikipedia.org/wiki/Tatarzy>

pałasz - jednoręczna broń biała, z prostym jedno- lub obosiecznym ostrzem zwanym głownią. Posiadał, najczęściej, rękojeść w stylu szablowym.

Pytania do źródła

Pytania do uczniów szkoły podstawowej i średniej (poziom podstawowy):

1. W jaki sposób Polaków charakteryzuje autor fragmentu tekstu źródłowego? Czy odnosi się do nich negatywnie, pozytywnie, czy może ma obojętny stosunek? Odpowiedź uzasadnij konkretnymi przykładami w tekście.
2. Jakie szlacheckie cechy negatywne widział autor tekstu źródłowego? Co było, według niego, największymi problemami polskiej szlachty? Co wzbudziło zaś podziw u autora?
3. Jak nazywał się system władzy w XVI-wiecznej Polsce? Która z grup społecznych miała największy wpływ tak na politykę wewnętrzną państwa, jak i na zewnętrzną? Od czego zaczęła się w Rzeczypospolitej władza tej właśnie grupy społecznej?

4. Jaka rolę w tym systemie władzy pełnił król? Czy w Polsce tego okresu królowie zasiadali na tronie według kolejności dziedziczenia, w ramach jednej dynastii, czy stosowano inną formę wyboru władcy? Rozwiń i uzasadnij swoją odpowiedź.
5. Jaki język był językiem uniwersalnym, którym posługiwano się w Europie w okresie, o którym pisze Lippomano? Jak w tej kwestii wypadali Polacy? Wskaż fragment w tekście.

Wskazówki:

Odpowiadając na pytania o charakterystyce Polaków i szlachty należy pamiętać, że autor, Hieronim Lippomano, był Wenecjaninem, pochodzącym z południa Europy szlachcicem, który wychowany był nie tylko w innej kulturze, języku i obyczajach, ale również w innym klimacie. Oczywiście więc było, że pewne rzeczy, naturalne dla krajów na północ od Wenecji, będą nuncjusza dziwić, czy nawet szokować. Stąd też niektóre z przywar przez niego opisanych są wymienione czysto subiektywnie.

Druga połowa XVI wieku była burzliwym okresem w dziejach Rzeczypospolitej. Wówczas miały miejsce, m.in. pierwsza wolna elekcja oraz okresy bezkrólewia, w czasie których władzę przejmował regent. Warto przypomnieć sobie kto, tradycyjnie, stawał się regentem, gdy w kraju zabrakło króla oraz która grupa społeczna brała udział w wyborze następcy. Jaka, ostatecznie, rolę, pełnił król i jak, z czasem, jego rola się zmieniała?

Najważniejsze cezury:

1572 - śmierć ostatniego króla z dynastii Jagiellonów

1573 - pierwsza wolna elekcja

1575 - druga wolna elekcja

1575 - 1586 - panowanie Stefana Batorego

Literatura pomocnicza:

Jurek T., Kizik E., *Historia Polski do 1572*, Warszawa 2013.

Augustyniak U., *Historia Polski 1572 - 1795*, Warszawa 2024.

Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord: Monika Poszalska